

تأسيس بیش از هزار مدرسه، کتابخانه بیمارستان و امور عام المنفعه

۳. بیمارستان ولی عصر (عج) در اهلیجان بهمت آیت الله محمد و اصف اهلیجی؛

۴. بیمارستان نجف: معظم له علاقه مند بودند، جهت رفاه حال طلاب نجف، بیمارستانی را در نجف اشرف احداث نمایند تا طلاب محترم از مراجعه به بیمارستانهای بغداد رهایی پیدا کرده و بدون معطلی و ناراحتی بتوانند، از خدمات درمانی بیمارستان مخصوص استفاده نمایند و لذا در ماه رمضان ۱۳۳۹ شمسی طبق مرقومه ای، به وکیل عام خود آقای خلیلی دستور خرید زمین بزرگ و مناسب جهت احداث بیمارستان صادر کرده و دستور نقشه ساختمان آن تهیه گردید که متأسفانه با ارتحال آن زعيم عالی قدر این کار به نفع عظيم عملاً متوقف گردید.

۱. ساختن ضریح مطهر امامین عسکریین (علیهم السلام) در سامرا؛
۲. ساختن سه زوج درب طلا در سامرا؛
۳. ساختن قسمتی از صحن مطهر امامین عسکریین (علیهم السلام)؛
۴. جاه‌های عمیق شهر قم متجاوز از ۱۵ حلقه جاه؛
۵. حسینیه تهرانی‌ها در کربلا؛
۶. حسینیه سامرا؛
۷. تأسیس بیش از ۵۰ حمام و غسالخانه در دهات و شهرستان‌ها؛
۸. پرداخت هزینه حمام و غسالخانه که موقوفه مسجد اعظم در بروجرد است؛
۹. دو باب حمام در سامرا؛
۱۰. یک باب دبستان (شعبه تعلیمات اسلامی) در میانه؛
۱۱. سد رودخانه قم؛
۱۲. قبرستان وادی السلام در قم؛ زمین قبرستان وادی السلام به مساحت ۱۲۰ هزار متر مربع است که به‌همت آقایان حاج محمد رضا زاده قمی و حاج عباسعلی اسلامی تهرانی، با اجازه و تصویب آیت‌الله فقید خریداری و وقف گردیده است؛
۱۳. کارخانه سیلو در بروجرد؛
۱۴. کارخانه برقی بروجرد که از محل عوائد سیلو تهیه شده است و شرکت سهامی است؛
۱۵. کارخانه پارچه‌بافی در بروجرد از محل اعانه متمکنین شهر؛
۱۶. کمک به مدارس جامعه تعلیمات اسلامی در تمام ولایات؛
۱۷. دو باب حمام در قریه محمدیه کرون اصفهان؛
۱۸. ساختن سرویس‌های بهداشتی در کنار صحن مطهر امامین عسکریین (علیهم السلام).

کجا که مقتضی بود، کتابخانه مناسب با تعدادی کتاب آماده نموده و وسایل تحصیل و پیشرفت را جهت اهل علم تحقیق فراهم می‌ساخته که ذیلاً به برخی از آنها اشاره می‌شود:

۱. کتابخانه مسجد اعظم در قم که چند هزار جلد کتاب دارد و هر روز در حدود ۱۵۰ نفر از طلاب و غیرطلاب به آنجا مراجعه و با وضعی آبرومند، مطالعه خوششان را انجام می‌دهند. این کتابخانه دارای یک مخزن کتاب است که به‌سبب خوبی قفسه‌بندی شده است و برای مطالعه دو سالن بزرگ دارد که هرکدام ۱۶ متر طول و پنج متر عرض دارد و فعلاً یکی از آنها مغروش است. امید است با کمک اهل خیر، سالن دیگر هم مغروش شود و همچنین کمک‌های شایانی به کتابخانه بنماید که دارای همه قسم کتاب مورد استفاده طلاب و غیره باشد؛

۲. کتابخانه مدرسه خان در قم که چند هزار جلد کتاب دارد؛
۳. کتابخانه مدرسه فیضیه قم که فهرست آن در دو مجلد به طبع رسیده؛
۴. کتابخانه مدرسه کرمانشاه که به سبکی نوین و زیبا ساخته شده است؛
۵. کتابخانه مدرسه نجف که در حدود هشت هزار جلد کتاب دارد؛
۶. کتابخانه مدرسه بروجرд در حدود دو هزار جلد کتاب دارد؛

۷. کتابخانه مدرسه ریز در اصفهان.

• **ساخت چندین بیمارستان و درمانگاه**

نبی اکرم ﷺ: «مَنْ أَشَاقَّ إِلَى الْجَنَّةِ سَاعَةً فِي الْخَيْرَاتِ».
 مرحوم آیت الله العظمی بروجردی علاوه بر ساخت مساجد و مدارس دینی، در بسیاری از امور خیریه شریک و سهیم و یا مؤسس بوده‌اند. اساسی برخی از بیمارستان‌های ساخته معظّمه بدین شرح می باشد:

۱. بیمارستان نکویی در قم

یکی از خدمات ماندگار آن بزرگوار که موجب آبادانی قم و رفاه اهالی آن گردید، ایجاد بیمارستان نکویی قم است که دارای یکصد تخت خواب می باشد که از محل ثلث مرحوم میرزا علی اکبر نکویی احداث گردید. زمین این بیمارستان مجهز توسط معظّمه خریداری شد و نیز در بنای ساختمان آن کمک‌های شایانی نمودند. ساختمان بیمارستان هم، به دستور آیت الله فقیه مسعود نکویی فرزند مرحوم نکویی ثبت شده است؛

۲. بیمارستان خلد برین در بروجرد؛

تعمیر مدارس
این مدارس زیر در زمان آیت الله بروجردی رحمته الله علیه توسط
یشتان یا نمایندگان شان تعمیر شده است:

۱. مدرسه بقعه در کربلا؛ ۲. مدرسه جانی خان
۳. (جهانگیرخان) در قم؛ ۴. مدرسه فیضیه در قم؛ ۵. مدرسه رضویه در قم؛ ۶. مدرسه میرزا دارالشفا در قم؛ ۷. مدرسه حجه بزرگ در اصفهان؛ ۸. مهدی در اصفهان؛ ۹. مدرسه حاج ملاصادق در قم؛ ۱۰. مدرسه صدر خاوجو در اصفهان؛ ۱۱. مدرسه‌ای در بندر پهلوی (انزلی) تحت نظر حجت‌الاسلام بیشتوبی

• **تأسیس چندین دبستان و دبیرستان مذهبی**
 آیت الله شهید مرتضی مطهری رحمته الله علیه: «یکی از مایای برجسته معظم له (آیت الله العظمی بروجردی) که نماینده طرز تفکر روشن وی بود: علاقه مندی ایشان به تأسیس دبستان ها و دبیرستان های جدید تحت نظر سرپرستان متدین بود که دانش آموزان را هم علم پیامبیزد و هم دین.

معموله دیانت مردم را در بی خبری و بی اطلاعی و بی سوادی آنها جستجو نمی‌کرد. معتقد بود که اگر مردم عالم شوند و دین هم به طور صحیح و معقول به آنها تعلیم گردد، هم دانا خواهند شد و هم متدین. آن مقداری که من اطلاع دارم، مبالغ زیادی از وجوه و سهم امام را اجازه داد که صرف تأسیس بعضی از دبستان‌ها و دبیرستان‌ها شود.

در بیان چاپی دبیرستان کمال نارمک خواندم که مبلغی در حدود ۸۰۰ هزار ریال با اجازه ایشان بابت سهم مام به دفتر آن مدرسه پرداخت شده است. هرچند درباره مدارس (جامعه تبلیغات اسلامی) اطلاع دقیقی ندارم؛ اما می‌دانم که‌های شایانی کرده است و حتماً موارد دیگر هم هست که من فعلاً بی‌خبرم. این اقدام معظم له بسیار قابل تحسین است؛ هرچند این اقدام نیز نسبت به آنچه باید بشود، ناچیز است؛ اما با توجه به اینکه در گذشته افرادی بودند و الآن هم وجود دارند که آب‌آبی را در خرابی این مدارس و معدوم شدن علوم جدید می‌دانسته و می‌دانند، معلوم می‌شود که عمل معظم له بسیار ارزشمند بوده است».

• **ساخت و تجهیز چندین کتابخانه**

یکی از ضروریات اهل علم، مطالعه و کتاب است و چون ممکن نیست، کسی نتواند، تمام کتب مورد نیاز خود را شخصاً تهیه نماید. ضرورت ایجاد کتابخانه که در آن از فراصحات جمع‌آوری و ضبط باشد، آشکار می‌شود. مرحوم آیت‌الله بروجردی با توجه به این اصل کلی، نظر مخصوصی به تأسیس و تهیه کتابخانه داشتند و در هر

یکی از مهمترین وظایف روحانیت، توجه به «مردم» است. به عبارت دیگر، روحانیت علاوه بر توجه به مسائل علمی، دارای کنش اجتماعی نیز بوده‌اند. آیت‌الله العظمی بروجردی رحمته‌الله در زمره علمایی است که توجه خاصی به امور عام المنفعه و خدمات اجتماعی داشتند که در دوران زعامتش بیش از ۱۰۰ بیمارستان، مدرسه، کتابخانه و..... تأسیس نمودند که در متن پیش رو به گوشه‌هایی از خدمات غیر قابل احصاء معظم له اشاره می‌گردد.

۱۵. مسجد ارك در تهران؛
۱۶. مسجد مهديه تهران ميدان شوش؛
۱۷. مسجد قريه سيستان در نزديكي تبريز؛
۱۸. مسجد جامع نارمك در تهران؛
۱۹. مسجد ايرانشهر؛
۲۰. مسجد آيت الله بروجردي در درود؛
 و ...

• تعمير مساجد

بشتر مساجدي كه در زمان معظم له تعمير گرديده است، به امر اجازه ايشان و از محل وجوهات بوده است كه بعضي از آنها عبارت است از:

۱. تعمير مسجد سيد بروجردي؛
۲. تعمير مسجد سيد عزيزالله در تهران؛
۳. تعمير مسجد شاه بروجرد؛
۴. تعمير مسجد شاه اصفهان؛
۵. تعمير مسجد جامع اصفهان؛
۶. تعمير مسجد حكيم اصفهان به اضافه تعميرات مساجد زياد در تمام ولايات ايران؛

و ...

• ساخت و مرمت دهها مدرسه

مدراسي كه به امر ايشان براي سكونت و تحصيل طلاب علوم ديني و تقويت حوزه هاي علميه بنا گرديد، عبارتند از:

۱. مدرسه بروجرد؛
۲. مدرسه‌ای در شهر ری تهران؛
۳. مدرسه آیت‌الله بروجردی در دروود؛
۴. مدرسه‌ای در کریلا، یکی از آثار ماندگار حضرت آیت‌الله بروجردی رحمته‌الله مدرسه بزرگ علمی در کریلا می‌باشد که زمینی با مساحت حدود یک هزار و ۵۰۰ مترمربع خریداری و کار احداث مدرسه علمیه در آن آغاز گردید و هنوز بنای طبقه اول آن به اتمام نرسیده بود که با رحلت آن فقید سعید، کار بنایی متوقف گردید و در نهایت با جدیت و تلاش حاج آقای خلخال‌ی وکیل آن مرحوم به اتمام رسید؛

۵. مدرسه بقعه کربلا: یکی از یادگاری‌های دیگر آیت‌الله بروجردی رحمته‌الله در کربلا مدرسه بقعه است که مدفن سیدمجاهد و برخی از بزرگان سلسله جلیله طباطبایی است که این بنای تاریخی در سال ۱۳۳۸ شمسی به دست توانای آیت‌الله بروجردی رحمته‌الله و از محل موقوفات تجدید بنا گردید؛

۶. مدرسه‌ای در کرمانشاه: این مدرسه در زمینی به مساحت ۲۵۰۰ متر که توسط زمین حاج عباسعلی فرهودی وقف گردید و به کمک بازرگانان و خیران کرمانشاه در دو طبقه به سبک بلدیعی با ۶۰ اتاق بنا گردیده است؛

۷. احداث سه مدرسه علمیه در نجف اشرف:

الف) مدرسه نجف اشرف: این مدرسه علمیه در زمینی به مساحت ۵۰ متر در ۳ طبقه بنا گردید. این مدرسه دارای ۶۴ حجو، یکی از نزدیک‌ترین مدارس علمی به حرم طهارت علوی است که تحت نظارت آیت‌الله شیخ نصرالله خلخلی که عظیم‌ترین مدرسه اشرف بود، به‌سبک بسیار، حالب و کاملاً مجهز ساخته شده است؛

می‌کنیم: ۱. مساجد ۲. مدارس

مساجد مَسَاجِدُ

رسول اکرم ﷺ: «مَنْ بَنَى مَسْجِدًا كَمْفَحْصَ قَطَاةٍ بَنَى اللَّهُ لَهُ نَيْفًا فِي الْجَنَّةِ».

مساجدی که در زمان آیت‌الله العظمی بروجردی رحمته‌الله به امر و اجازه ایشان ساخته شده، عبارتند از:

مسجد اعظم در قم؛

۲. بنای چهار مسجد بزرگ در آذربایجان هریک نیم میلیون تومان شده است؛
۳. ساخت بیش از یکصد و سی مسجد در تهران؛
۴. مسجدی در بروجرد؛
۸. مدرسه امام زین العابدین علیه السلام در دمشق؛
۹. مدرسه خان در قم؛ این مدرسه در سه طبقه دارای ۵۹ حجره و اتاق که با بتون مسلح ساخته شده است که همه احتیاجات طلاب در هر طبقه فراهم گردیده است؛

۵. مسجد بیمارستان در تهران؛
۶. مسجد شاه‌رود در محل ایستگاه راه آهن ایران؛
۷. مسجد صحنه کرمانشاه؛
۸. مسجد طرابلس لبنان؛
۹. مسجد نورآباد لرستان؛
۱۰. مدرسه‌ای در اهواز؛
۱۱. مدرسه در تربت حیدریه؛
۱۲. مدرسه طباطبایی در تربت جام؛
۱۳. مدرسه در ملایر که زیر نظر آقای محسنی ساخته شده؛

۱۰. مسجد مایمورگ در آلمان غربی؛
۱۱. جامع الامام زین العابدین علیه السلام در دمشق؛
۱۲. مسجد الاقصی در اصفهان؛
۱۳. مسجد سلمان در اصفهان؛
۱۴. مسجدی در سراب؛

۱۴. ضمناً جمعی از تجارتندین تهران حسب الامر و اجازه مرحوم آیت الله بروجردی، مدرسه‌ای که زمین آن ۵۰۰۰ مترمربع و ۳۶۰۰ متر زیرینا در چهار طبقه احداث نمودند. سرپرستی ساختمان این مدرسه را به آقای حاجی سیدمحمد کلانتر گذاشتند.

A black and white photograph showing a group of men standing in front of a modern building. The man in the center has a long white beard and is wearing a white robe over a dark garment. He is flanked by several other men, some in traditional Islamic attire like keffiyehs and others in more modern clothing. The building behind them features a large, prominent overhanging section, suggesting a modern architectural style. The ground appears to be paved.

رئیس جمهور سوریه به حرم ملحق گردید.

• ساخت و مرمت ده‌ها مسجد در ایران و خارج از کشور

بناهای دینی را که در زمان آیت الله العظمی بروجردی رحمته الله ساخته یا تعمیر شده است، به دو قسمت متمایز تقسیم می‌کنیم: ۱. مساجد ۲. مدارس

مساجد
رسول اکرم ﷺ: «مَنْ بَنَى مَسْجِدًا كَمَفْخَصِ قِطَاعِ بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ».

مساجدی که در زمان آیت‌الله العظمی بروجردی رحمته‌الله علیه به امر و احازه ایشان ساخته شده، عبارتند از:

۱. مسجد اعظم در قم؛
۲. بنای چهار مسجد بزرگ در آفریقا که مخارج هر یک نیم میلیون تومان شده است؛

۳. ساخت بیش از یکصد و سی مسجد در تهران؛
۴. مسجدی در بروجد؛

۵. مسجد بیمارستان در تهران؛
۶. مسجد شاه، در محل استگام، آمل، ایران؛

۷. مسجد صحنہ کرمانشاہ؛

۸. مسجد طرابلس لبنان؛
۹. مسجد نورآباد لرستان؛

۱۱. جامع الامام زين العابدين عليه السلام در دمشق؛

۱۲. مسجد الاقصی در اصفهان؛
۱۳. مسجد سلمان در اصفهان؛

۱۴. مسجدی در سراب؛

